

31.1.35

77-526388

Musiki işi : 8

Istanbul tarafında udla
bir semai meşkederken..

Şehrin öteyakasında garbin en yüksek eserlerini
tercüme eden ve gündün güne daha kalabalık bir
kütle teşkil eden bir sınıf vardı

Yazan: Halid Ziya Uşaklıgil

Çuhacıyan:

Gedikpaşadan Benkyan takımile
İzmire intikal eden miras içinde,
bizde musiki inkılâbı yönünden
fransızcadan tercüme edilenlerden
çok daha ziyade ehemmiyeti haiz
üç eser vardı. Bunlar Çuhacıyanın
«Arifin Hilesi», Köse Kâhya» ve «Leb-
lebici Horhor» adlı eserleri idi. Bun-
lara aid defterler tamamile elde e-
dilebilmiş miydi, burası şüpheli...
Zaten o zamandan sonra da büsbü-
tün unutulmuş olan ilk ikisinden
başka, üçüncüsü, meşhur «Leble-
bici Horhor» türlü türlü maceralar-
dan geçerek, her adımda yaprak-
larından bir kaçını rüzgârlara ve-
rerek bugün öyle dağınık ve bozuk
bir halde şu zamana kadar gelebil-
miştir ki bugünün şekliyle ilk şekli a-
rasında pek büyük bir değişiklik
olmuştur. O zaman bu eser İzmi-
rin sanat tezahürleriyle pek alışkın
olan, hususile frenk yahud frenk
adını takınmış sınıfının üzerinde
öyle müsaide bir tesir yaptı ki haf-
talar olur «Leblebici Horhor» du-
varlarda ilân kâğıdlarını terketmez
ve her defasında hücum eden, ne ka-
dar görseler doyamayan seyirciler
birbirinin üzerine yığılırdı. Ömür-
lerinde tek bir türkçe söz söylemek
hatırlarına gelmiyen İzmirin o vak-
te aid acib halkı ağızlarından:

Leblebici Horhor derler
Melmekette hep bilirler

Nakaratını düşürmez oldular.
Her çeşid yabancı milliyet adını ta-
şıyan, hususile Rum kızları, en ki-
bar salonlarda, birinciler sonuncu-
lara mahsus telâffuzla aşılanarak
ve Ş ları S okuyarak:

Çek kayıkçı yavas yavas
Çek küreği etme telâs

Türküsünü söyler oldular.

Bu eserlerin kıymetini İzmirde,
daha sonra Mısırdaki, kazandıkları
rağbetle ölçmek doğru olmaz. On-
ların asıl kıymeti garb technique
kurallarına tamamile mutabık bir
usulde fakat şark ezgileri edasında
yazılmış olmalarıydı. Bu itibarla bu
üç eser bizde opérette ve şayed do-
ğacak olursa opéra için yürünecek
yolu göstermiş oluyordu. Ve vâkif
olanların iddiasına itimad edilince
demek lâzımdır ki bestekâr bu a-
tılan ilk adımda muvaffakiyetin en
büyük sekisine irişmiş oluyordu.

No kadar yazık ki bir yandan e-
serleri böyle rağbet kazanırken,
san'atkâr, İzmirin bir köşesinde se-
falet ve zaruret içinde can çekişi-
yordu. O zamandan sonra vücade
getirdiği inkılâb da bir ferda ha-
yatı bulamıyarak can çekişti, ve iş-
te elli senelik bir ati içinde, hiç ta-
kib olunamıyarak ölüp gitti.

Gene o tarihte «Leblebici Hor-
hor» un kazandığı rağbete imrene-
rek bestekâr Haydar «Pembe Kız»
isminde bir eser yazdı ve aynı ta-
kımda oynattı. Bu sarahaten bir
sukut oldu. «Pembe Kız» garb usu-
lüne asla yanaşmıyarak İstanbul
musikisinin birbirine eklenmiş şar-
kuları tarzında neşidelerden ibaret
bir eserdı. Bunun içindir ki onun
musiki inkılâbı tarihinde bir yeri
yoktur. Bugünlere kadar şurada
burada opérette namı altında oy-
nanan şeyler de «Pembe Kız» ın
tarzile kanto tarzının birleşmesin-
den vücade gelen tecrübelerdir ki
technique itibarile bizde musiki ha-
reketine bir küçük adım bile attı-
ramamışlardır.

Reşid kardeşlerin bu son üç se-
nede bize verdikleri eserleri bu hü-
kümden istisna edeceğim. Cemal
Reşid elbette bize technique itiba-
rile yüksek iktidarına bürhan olan
şeyler yazmıştır. Bunlar hakkında
kaydedilebilecek itirazlar, gerek ki-
tab, gerek musiki hakkında, bu iki

kardeşin meziyetinden hiçbir zerre
nezedemez. Ekrem'in edebî kud-
reti, Cemal'in musiki salâhiyeti ka-
bilinden bu eserlerin pek çok üs-
tündedir, onlar bunları bir eğlence
olarak ve halkın mizac ve zevkine
uygun birkaç hoş saat geçirtmek
için yazmış olacaktı; bununla
beraber inkılâb zemininde bunlar
gene bir merhalelidir.

İzmiri bırakıp İstanbula rücu e-
dince burada görülecektir ki garb
musikisinin halkla temas eden ve-
silelerini asker bandolarile Tepeba-
şının ve Taksim bahçesinin akşam
üstü ve gece konserleri verirlerdi.
Daha dar bir dairede frenklerin,
Rumların, Ermenilerin philarmoni-
que heyetleri vardı ki bandoların
ve bahçe konserlerinin daha yükse-
ğine çıkarak küçük bir zümreye
classique eserler dinletirdi.

Asıl dikkate şayan olan İstanbul
ciheti hep Veznecilerin çalgıcı dük-
kânlarında, yahud, şurada burada
etrafına beş on şakird tophiyabilen
ustadların yanında, udla, tambur-
la meselâ nühüftten bir beste, fe-
rahnâkten bir semai meşkederken,
genc kızlar şehrin karanlık sokak-
larında yıkık evlerde faraza hicaz-
kâr pişrevinin birinci hanesini tın-
gırdatmağa çalışarak hayatlarının
bulutlarına bir parça ışık vermeğe
uğraşırken şehrin öteyakasında
kemanlarile, piyanolarile garbin en
yüksek eserlerini terceme eden ve
gündengüne daha kalabalık bir küt-
le teşkil eden bir sınıf vardı. Bun-
ların içinde öylelerini tanıdım ki
cidden bir virtuose ıtlakına lâayık-
tılar. İstanbul halkı kışın Direkler-
arasında, yazın köylerde saz takımı
lûtfetsin de beklenen şarkıyı oku-
sun diye uslu uslu otururken, Rum-
lar Eptalofos terasında yahud
Arnavudköy rıhtımında bağırğan
çalgılarile akşamüstü düzikolarını
içerken Beyoğlunun mümtaz sayı-
lan bir sınıfında garb musikisi sinsi
sinsi izler açıyor ve burada şehrin
öte yakasından büsbütün ayrı bir
hareket uyandırmıyordu.

Öyle itikad ediyorum ki bu hare-
keti doğuran Beyoğluna sık sık
temsiller vermeğe gelen, burada u-
zun mevsimler geçiren opérette
takımlarını bırakalım opéra ho-
yetleriydi. Bu tarz garb musikisinin
yüksek eserleri için bir mikyas ol-
mamakla beraber halkı alıştırmak
için en iyi bir vasıta idi.

Bu noktada ısrar edeceğim, zira
bu, vâsıl olmak istediğim neticeye
beni ulaştıracak olan noktadır. Şeh-
rin öte yakasında, o tarihlerde Türk-
lülkle münasebeti hiç derecesinde
olan o muhitte opéra hareketi yaş-
lılığıma rağmen benim de hatıraları-
mın ulaşamayacağı bir zamanda
başlamıştır.

Benden çok daha yaşlı olan, mu-
siki merakını adeta bir maraz ha-
line getirmiş bir dostumdan dinler-
dim, bana Naum tiyatrosunun, O-
déon sahnesinin temsillerinden bah-
sederdi. Anlaşılan o tarihte pek iyi
takımlar gelir, Avrupada bile artık
unutulmağa başlayan eserleri tem-
sil edermiş. Dostumun bu hikâye-
leri anlatırken eski hatıralarını u-
yandırdıkça mest olan gözleri sü-
zülür, ve neredede bulunduğunu unu-
tarak ıslıkla, hatta bazan örtülü
bir sesle:

Verdinin I due Foscari'sinden,
yahud Donizettinin Don Pasquale-
sinden pek sevdiği bir parçayı ba-
na dinletmeğe çalışırdı.

Dostum o hatıralarile beraber,
ne kadar zaman oldu ki, mezarında
uyanılmıyacak bir uykuya daldı.
Ben kendi hatıralarımla, az çok o-
nun gibi gözlerim süzülerek, yaşı-
yorum. Bunlardan biraz bahsettik-
ten sonra artık netice vereceğim.

HALİD ZİYA UŞAKLIGİL

